

**LAUSUNTO SIPOON KUNNAN SIVISTYSVALIOKUNNAN ALAISTEN
PALVELUIDEN PALVELUVERKKOSUUNNELMASTA**

Vammaisneuvosto kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto palvelu verkkosuunnitelmasta.

Yleisesti

Palveluverkkosuunnitelmaa laadittaessa ei ole kuultu Sipoon Vammaisneuvostoa. Neuvostoa ei ole myöskään erikseen pyydetty kuntalaiskuulemistilaisuuksiin, joita on järjestetty ainakin Nikkilässä ja Söderkullassa.

Eryityisesti Sipoon Vammaisneuvosto on suuri huoli siitä, että Palveluverkkosuunnitelmasta ei löydy mitään tietoa, miten Sipoon kunta tulee tuottamaan liikuntapalveluja kaikille kuntalaisille. Palveluverkkosuunnitelmasta ei myöskään käy ilmi, miten tullaan toteuttamaan vammaisten päiväkotilasten, kouluikäisten ja vammaisten/liikuntarajoitteisten aikuisten sekä ikäihmisten esteettömyyttä, saavutettavuutta ja yhdenvertaisuutta, erikoisesti kulttuuri- sekä liikuntapalveluissa.

Kunnan laatima Liikuntapalvelusuunnitelma, joka on valmistunut 13.12.2023 ja sen liitemateriaali ei sisälly palveluverkkosuunnitelma-materiaaliin. Suunnitelman tekstissä sanotaan, että ”Sipoo pyrkii tarjoamaan yhtäläiset liikkumisen mahdollisuudet kaikille kuntalaisille varallisuuteen, toimintakykyyn tai ikään katsomatta.”

”Liikuntapaikkojen suunnittelussa ja rakentamisessa sekä liikuntatapahtumien ja -palveluiden toteuttamisessa huomioidaan esteettömyys ja palvelujen saavutettavuus kaikille.”

Käytännön esimerkkejä edellä mainituista suunnitelmista ei materiaalista löydy.

Liikuntaa, sivistystä ja kulttuuria koskeva ihmisvaikutusten arviointi koskien vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista osana palveluverkon kehittämistä on jäänyt laatimatta. Tämä koskee myös vammaisten lasten oikeuksien toteutumisen arviointia kouluverkon nykytilaa ja tulevaisuutta tarkastellessa. Palveluverkkosuunnitelmassa kuvataan, kuinka osallisuutta ja kuulemista kunnassa toteutetaan, mutta itse selvitystyössä vammaisten ihmisten kuulemista ei ole huomioitu.

Ihmisvaikutusten arviointi on kunnan lakisääteinen velvoite, ja koskee erityisesti haavoittuvimmassa asemassa olevia ihmisryhmiä, kuten lapsia, vammaisia ja vanhuksia. Vaikutusarviointeja kuuluu tehdä ennen päätöksentekoa niin, että ne ohjaavat päättäjiä haavoittuvien ihmisryhmien kannalta parhaisiin mahdollisiin päätöksiin. Vaikutusarviointia voi tehdä myös korjaavasti, jos jo toteutuksessa olevat toimenpiteet eivät edistä riittävästi haavoittuvimpien ihmisryhmien hyvinvointia ja loukkaavat heidän oikeuksiaan. Esitämme siksi, että perusteellinen vammaisia ihmisiä koskeva vaikutusarviointi tehdään nyt huolellisesti. Tämän arvioinnin tulee ottaa huomioon myös lapset ja nuoret.

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja YK:n lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus tulisi ottaa jatkossa velvoittavasti huomioon, kun tehdään päätöksiä palveluverkosta. Sopimukset velvoittavat myös siihen, että budjetissa varataan kaikille haavoittuville ryhmille heille vaikutusarviointien pohjalta kuuluvat resurssit kunnan taloudellisista voimavaroista.

Palveluverkkosuunnitelmaa laadittaessa, palveluiden sijainteja mietittäessä, kohteita korjattaessa, muutettaessa tai laajennettaessa, tulee aina arvioida tilojen ja rakennetun ympäristön toimivuutta myös esteettömyyden näkökulmasta. Esteettömyys mahdollistaa yhdenvertaisen osallisuuden ja muiden ihmisoikeuksien toteutumisen toimintarajoitteisten kohdalla. Rakennusten ja rakennetun ympäristön esteettömyydessä esiintyvien puutteiden voidaan katsoa johtavan välilliseen syrjintään.

Kuntalaisilla pitää olla yhdenvertainen mahdollisuus osallistua kunnan palvelujen ja toimintojen suunnitteluun ja vaikuttaa heitä koskevaan päätöksentekoon (Kuntaliitto 2019, Sivistyksen suunta 2030)

Yhdenvertaisuudesta ja syrjimättömyydestä säädetään mm. Suomen perustuslaissa (2000), yhdenvertaisuuslaissa (2015), laissa naisten ja miesten tasa-arvosta (2015) sekä rikoslaissa (1995). (Esteetön Itä-Uusimaa 2020). Esteettömän ja saavutettavan ympäristön rakentaminen edellyttää kaikilta toimijoilta tietoa esteettömyydestä ja saavutettavuudesta sekä myönteistä asennetta siihen. Esteettömyys on yksi tärkeä laadun ulottuvuus. Tavoitteena on, että esteettömyys ja saavutettavuus nähdään ensisijaisena, kaikkia hyödyttävänä ja taloudellisena toimintamallina, joka on osa kestävästä kehitystä. Esteettömyydessä ja saavutettavuudessa on kyse ihmisten moninaisuuden huomioimisesta. Tämä koskee niin rakennettua ympäristöä kuin palveluja, viestintää ja asenteita (Esteetön Itä-Uusimaa, s.14, 2020).

Seuraavien kommenttien numerointi viittaa lausuntopyyntöön mukana tulleen Palveluverkkosuunnitelman numerointiin.

Kohta 2.2 mainitaan: ” On haluttu kuulla Vammaisneuvostolta, Vanhusneuvostolta, Esteettömyystyöryhmältä ja Saaristovaltuuskunnalta, että mitä asioita he pitävät tärkeinä palveluverkossa ja sen palveluissa” **Vammaisneuvostolle eikä Esteettömyystyöryhmä ei ole saanut minkäänlaista kyselyä aiheesta.**

Kohta 2.3 Osallisuuden ja kuulemisen lakisääteinen tausta

YK:n yleissopimus vammaisten ihmisten oikeuksista sitoo lain tasoisesti Suomea hallinnon kaikilla tasoilla. Artikla 4.3 määrittää näin: ” Laadittaessa ja toimeenpantaessa lainsäädäntöä ja politiikkoja, joilla tätä yleissopimusta pannaan täytäntöön, sekä muissa vammaisia henkilöitä koskevissa päätöksentekoprosesseissa sopimuspuolten tulee neuvotella tiiviisti vammaisten

henkilöiden kanssa ja aktiivisesti osallistaa heidät, mukaan lukien vammaiset lapset, heitä edustavien järjestöjen kautta.” Tämä maininta puuttuu kyseisestä kohdasta.

Kohta 3.1 Sipoon kunnan toimintaa ohjaavat strategiset linjaukset ja toimenpideohjelmat.

- Selvitys Esteetön Itä-Uusimaa puuttuu listalta
- Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus – Opetusministeriön toimenpideohjelma 2006–2010 puuttuu listalta.
- Artiklassa 12 on, että lapsia tulee kuulla.

Kaksi yleiskommenttia, jotka ohjaavat soveltamaan sopimusta. Kysymys on lapsen edun arvioinnista.

https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37288006/CRC_C_GC_14_julkaisu.pdf/c9407429-51cc-308e-a490-dff4d8ef0087/CRC_C_GC_14_julkaisu.pdf

Yleiskommentti vammaisten lasten oikeuksista:

https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37288006/CRC_C_GC_9_julkaisu.pdf/d79954ae-a0b8-39ac-9654-76e35af881e3/CRC_C_GC_9_julkaisu.pdf?t=1465380716000

Yleiskommentti lapsibudjetoinnista:

https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37289135/CRC_C_GC_19_julkaisu.pdf/6afc535f-566b-3b7f-9deb-6c74ae60ffe0/CRC_C_GC_19_julkaisu.pdf?t=1488440991000

Vammaisneuvosto on joitakin vuosia sitten antanut lausunnon koulurakennusten oppimistiloista. Lausunnossa kiinnitettiin huomiota siihen, toimivatko avarat tilat, joissa monta eri oppilasryhmää opiskelevat yhtä aikaa, kaikkien oppilaiden kannalta. Suunnittelun tulisi aina huomioida olosuhteiden vaikutus heikkokuuloisten, liikuntavammaisten, keskittymiskyvyltään erilaisten jne oppilaiden kannalta. Joidenkin oppilaiden siirtäminen pieniin erillistiloihin ei ole varsinainen ratkaisu. Tilojen suunnittelua voi miettiä myös turvallisuuskulmasta: mitä avarat yhteistilat tarkoittavat epidemioiden leviämisen tai vaikkapa erilaisten aseellisten uhkausten kannalta.

Päiväkotien suunnittelussa voi puntaroida terveysvaikutuksia, kuten tieteellisten tutkimusten tulokset metsämaan vaikutuksista vastustuskyvylle, ja toisaalta mittailla vilkasliikenteisten reittien varteen rakennettujen päiväkotien ilmanlaatua. Myös desibelimittaukset tiloissa, joissa toimii suuri määrä päiväkotilapsia tai oppilaita yhtä aikaa, ovat hyödyllisiä.

Kaikissa suunnitelmissa on paikallaan tarkastella lapsivaikutuksia ennen päätöksentekoa.

Kohta 6.4 Tehostetun ja erityisen tuen järjestäminen

”Tehostettua tai erityistä tukea saa 572 oppilasta Sipoon kunnan kouluissa. Määrä on reilu viidennes eli 21,7 % perusopetuksen oppilaista” Kasvua esitetään olleen 8%->yli 12% ja 5,6%->yli 10,5%

Onko kartoitettu kouluun liittyviä taustatekijöitä oppilailta itseltään? Onko kysytty oppilaiden kokemuksia opetusryhmien koosta, tilojen toimivuudesta, koulumatkojen pituudesta lisänä koulupäivän pituuteen yms.? Onko vanhemmilta kysytty, millaiset asiat saattavat lisätä tuen tarvetta?

Kohta 8. Kulttuuri- ja vapaa-aikapalveluiden palvelut

Luonnoksen mukaan ” Kunnan kulttuuritoiminnan tarkoituksena on tukea ihmisten mahdollisuuksia luovaan ilmaisuun ja toimintaan sekä kulttuurin ja taiteen tekemiseen ja kokemiseen; edistää kaikkien väestöryhmien yhdenvertaisia mahdollisuuksia ja osallistumista kulttuuriin, taiteeseen ja sivistykseen; vahvistaa väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä osallisuutta ja yhteisöllisyyttä kulttuurin ja taiteen keinoin ja luoda edellytyksiä paikallisen ja alueellisen elinvoiman kehittymiselle ja sitä tukevalle luovalle toiminnalle kulttuurin ja taiteen keinoin”

Tavoite edistää kaikkien väestöryhmien yhdenvertaisia mahdollisuuksia ja osallistumista kulttuuriin, taiteeseen ja sivistykseen on hyvä ja oikea. Ilman esteettömiä tiloja tämä ei toteudu esteettömyyttä tarvitsevien väestöryhmien kohdalla. Jos toimintaa harjoitetaan rakennuksissa, joissa esteettömyys on puutteellista, korjaukset on tehtävä pikimmiten. On myös päätettävä jo etukäteen, miten mahdolliset kohtuulliset mukautukset toteutetaan tarvittaessa.

Kohta 8.1 Kansalaisopisto-opetus.

Kappaleessa listattu toimipisteet, jossa kansalaisopiston toimintaa. Jos kansalaisopiston toimintaa järjestetään esteellisissä tiloissa, eri tavoin toimintarajoitteiset eivät hakeudu kursseille, siitä huolimatta, että haluaisivat opiskella ja harrastaa erilaisia asioita. On tavanomaista ajatella, että esteettömyydestä tai saavutettavuudesta ei tarvitse huolehtia, kun vammaiset eivät kumminkaan osallistu, huomaamatta, että tiedossa oleva esteettömyyden puute aiheuttaa sen, ettei voi ilmoittaa halukkuuttaan osallistua.

Kansalaisopiston käyttämät tilat tulisi kartoittaa esteettömyysnäkökulmasta. Samoin opiskeluohjelman ohessa tulisi tiedottaa siitä, että tarvittaessa tehdään kohtuullisia mukautuksia, jos sellaiset ovat osallistumisen mahdollistamiseksi tarpeen. Kansalaisopiston toiminnasta vastaavien tulee miettiä esteettömyysnäkökulmaa sekä myös kohtuullisten mukautusten toteuttamistapaa jo ennen opetusohjelman julkaisemista.

Kohta 8.2 Nuorisopalvelut.

Palveluiden tarkoitus ja tehtävänä on parantaa sipoolaisten nuorten hyvinvointia, edistää nuorten osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia sekä tukea nuorten kasvua, itsenäistymistä ja yhteisöllisyyttä.

Osa Sipoon kunnan nuorisosta on vammaisia, joilla on erityistarpeita. Kappaleessa on listattu mitä on tehty kunnan nuorisoryhmän tukemaan heidän hyvinvointiansa, mutta tässä ei yhtäkään mainintaa miten erityisryhmät huomioitu kunnassa ja mitä heidän hyvinvointinsa tukemiseen tehty.

Luonnoksen yleisen osan mukaan: ”Nuorisolain mukaan tavoitteena on edistää nuorten osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia sekä kykyä ja edellytyksiä toimia yhteiskunnassa; tukea nuorten kasvua, itsenäistymistä, yhteisöllisyyttä sekä niihin liittyvää tietojen ja taitojen oppimista; tukea nuorten harrastamista ja toimintaa kansalaisyhteiskunnassa; edistää nuorten yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa sekä oikeuksien toteutumista; sekä parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja. Tavoitteen toteuttamisessa lähtökohtina ovat yhteisvastuu, kulttuurien moninaisuus ja kansainvälisyys; kestävä kehitys, terveet elämäntavat sekä ympäristön ja elämän kunnioittaminen sekä monialainen yhteistyö.”

Nuorisotiloja toisinaan järjestetään esteellisiin rakennuksiin mahdollisesti ajatuksella, että nuoriso on ketterää. Tämä tietenkin tekee liikuntavammaisten nuorten osallistumisesta mahdotonta. Tilojen esteettömyydestä tulee tietenkin huolehtia samalla tarkkuudella kuin aikuistenkin tiloissa, jos aidosti halutaan edistää nuorten yhdenvertaisuutta kuten luonnoksessa kuvataan.

Luonnoksen mukaan: ”Nuorisopalveluiden retki- ja leiritoiminta on lapsille ja nuorille suunnattua vapaa-ajan toimintaa, joka tarjoaa monipuolisia kokemuksia ja oppimismahdollisuuksia.” - Pääsevätkö eri tavoin vammaiset osallistumaan näille retkille ja leireille.

Kohta 8.3 Kirjastopalvelut

Kotipalvelut iäkkäille ja niille, joille välimatka olisi suuri rasitus, on hyvä tapa toteuttaa palvelua.

Muutoin esteettömäksi suunniteltu kirjasto ei ole esteetön silloin, kun pitkä seinustaa kulkeva luiska on lumen, jään tai lumisohjon peitossa, eikä puistopuoleinen esteetöntä ovi ole käytössä, sinne ei ole aurattu reittiä, eikä sinne ole ohjausta.

Kirjaston tilat olivat käytössä viimeisimmässä ennakkoäänestyksessä, mutta luiskaa ei hoidettu asianmukaiseen kuntoon yhteydenotoista huolimatta. Apuvälineet eivät kulje sohjossa ja lumessa, vaikka pinnalle ripottelisivatkin hiekanjyviä sinne tänne. Kirjaston käyttäjien kannalta ongelma on jokatalvinen. Äänestyspaikalle ohjattiin tuon luiskan kautta.

Oven avaaminen on raskasta, ylittää 10 kg. Kynnyseron korjaaminen luiskalla.	Kynnysero korjataan 20-25 mm korkealla kynnysluiskalla
Kynnys on yli 20 mm ja ritilän silmäkoko ylittää esteettömyyssuosituksen.	Ritilän silmäkoko esteettömyysmääräysten mukaan on 10x30-40 mm
Roskakori asennettu kulkuväylälle.	Roskakorin kiinnitys kaiteiden kulmaan, pois kulkuväylältä.

Esteettömyystyöryhmä on havainnut ainakin seuraavat epäkohdat Nikkilän kirjastossa. Tietoa siitä, onko korjauksia tehty, ei ole.

Kohta 8.3.3 Kulttuuritarjonta kirjastoissa

Palveluverkon kattavuus tai palveluiden tasapuolinen saatavuus eivät riipu vain tilojen lukumäärästä tai sijainnista. Vammaisen avustajana toimivan maksuton sisäänpääsy ja Kaikukortti osallisuutta?

Kohta 8.3.4 Kirjaston tulevaisuudesta

Taajamin perustettavien kirjastojen tulee olla esteettömiä. Kaikissa liikkuvissa palveluissa tulee ottaa huomioon niiden toimivuus eri tavoin vammaisten kannalta, yhdenvertaisuuden näkökulmasta.

Kohta 8.4. Kulttuuripalvelut

Topelius-sali

Auditoriotyyppisissä tiloissa pyörätuolipaikat sijoitetaan usein aivan eteen tai aivan taakse. Edessä niskaa joutuu pitämään hankalassa asennossa nähdäkseen esityksen. Tietenkin pyörätuolin käyttäjät toivoisivat voivansa istua oman yhdessä seurueensa kanssa, aivan kuten kaikki muutkin ihmiset. Kaikkien kohteiden esiintymiskorokkeiden tulisi olla esteettömiä, jotta esim. pyörätuolia käyttävän puhujan, muusikon tai muun esiintyjän ei tarvitse muista poiketen esiintyä lattiatasolta. Esteettömyystyöryhmä ei ole tutustunut muihin tiloihin

10- FCG:n toimenpide-ehdotukset

Toimenpiteiden ei tule koskaan perustua vain tulosvertailun perusteella laadittuihin laskelmiin. Tavaran varastointiin sopivat laskelmat eivät toimi lasten ollessa kyseessä, vaan silloin asioita tulee tarkastella myös inhimillisestä näkökulmasta.

Erityisesti kohdat 4 ja 9 ovat esimerkkejä siitä, miten toimenpide-ehdotukset unohtavat lukuisia inhimillisesti tärkeitä asioita, joiden takia kyseiset ehdotukset eivät ole toimivia.

4) Esiopetusryhmän perustaminen edellyttää vähintään 7 lasta. Esiopetusryhmät sijoitetaan sen koulun yhteyteen, missä oppilaat jatkavat ensimmäiselle vuosiluokalle. Esiopetus voidaan toteuttaa vuosiluokkien 1–2opetuksen yhteydessä, mikäli ryhmäkoko ei nouse yli 20 lapsen ja ryhmässä on toinen koulutettu aikuinen

9) Kielikylpyopetuksen järjestäminen keskitetään kunnassa yhteen päiväkotiin, esiopetusryhmään ja kouluun. Yksiköt pyritään sijoittamaan yhteen tai toistensa välittömään läheisyyteen.

Keskittäminen lisää aina oppilaiden matkaa kouluun. Toisinaan koulukyydeistä päätettäessä unohdetaan, etteivät aikuisetkaan suostuisi kävelemään kovalla pakkasella, lumituiskussa tai kaatosateessa lasten koulutien pituisia matkoja. Koulukuljetuksille puolestaan tulee sitä enemmän hintaa, mitä enemmän keskittämistä tapahtuu. Keskittämisten yhteydessä on käynyt joissain kunnissa niinkin, että koulukuljetukset ovat syöneet koko odotetun säästön.

Palveluverkkoa suunniteltaessa tuleekin ottaa huomioon kaikki muutoksista syntyvät lisäkustannukset, mutta ennen kaikkea palveluiden toimivuus kaikkien erilaisten kuntalaisten kannalta!

Sipoon Vammaisneuvosto

Työryhmä T. Räikkönen, Monica Ståhls-Hindsberg, T-M Levamo sekä M. Hämäläinen

Lähteet

Esteetön Itä-Uusimaa Esteettömyys- ja saavutettavuusohjelma 2021-2025. Esteettömyys ja saavutettavuus palvelee kaikkia (Irja Suhonen, Projektipäällikkö, TtM, fysioterapeutti, Jukka Suhonen, Esteettömyysasiantuntija, fysioterapeutti, Porvoo 2020)

[Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus -Opetusministeriön toimenpideohjelma 2006-2010 \(kulttuuriakaikille.fi\)](#) otettu 31.3.2024)

Vammaisten henkilöiden kulttuuritoiminnan esteettömyys ja saavutettavuus Suomessa. Opinnäytetyö, AMK Joulukuu 2021 Terveys- ja hyvinvointialat Sosionomin koulutusohjelma Toivola, Heidi 2021